

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK ÍTÉLETEIBŐL

AZ EGYEZMÉNY ELSŐ KIEGÉSZÍTŐ
JEGYZŐKÖNYVÉNEK 3. CIKKE.
A SZABAD VÁLASZTÁSOKHOZ
VALÓ JOG

Scoppola Olaszország elleni ügye (No. 3.)¹

Miután egy családi veszekedést követően feleségét megölte, egyik fiát pedig súlyosan megsebesítette, Franco Scoppolát első fokon 2000 novemberében harminc év börtönbüntetésre és életfogytig tartó közügyektől eltiltásra ítélte a római bíróság, és ezt az ítéletet minden jogorvoslati fórum helyben is hagyta. Az ítéletben a bíróság az elítélt büntetlen előéletét nem vette enyhítő körülményként figyelembe, ugyanis cselekményével szemben semmilyen megbánást nem mutatott, sőt, családját szidalmazó kijelentéseket is tett (akik állítása szerint bűnösök voltak, amiért „fellázdak” ellene). Az olasz törvények értelmében a közügyektől eltiltás a választójog elvesztését is jelenti, ebben az esetben életfogytig tartó hatállyal (függetlenül attól, hogy a börtönbüntetés terminusa lejár) – ám fontos körülmény, hogy a választójogtól való megfosztást a bíró az ítélethirdetésekor nem ismertette az érintettel. Ezt az elítélt az EJEE Első Kiegészítő Jegyzőkönyve 3. cikkével, vagyis az általános választójog biztosításának követelményével ellentétesnek tartotta, ezért – a Hirst-ügyre is hivatkozva – a strasbourgi bírósághoz fordult jogorvoslatért. Az EJEB Nagytanácsa 2012. május 22-én hozott ítéletében – 16:1 arányban – úgy döntött, hogy az elítéltre kiszabott mellékbüntetés, vagyis a választójog automatikus elvesztése ebben az esetben nem sérti a Jegyzőkönyv 3. cikkét.

Mivel a Hirst-ügy volt az első olyan eset, melyben a strasbourgi bíróság a fogvatartottak választójogtól való megfosztásának megoldását vizsgálta, nem meglepő, hogy mind Scoppola, mind az olasz állam erre a döntésre hivatkozott, sőt, harmadik félként az Egyesült Királyság is megjelent, kérve a Hirst-döntés felülvizsgálatát (ezt az EJEB egyébként elutasította). Első olvasatban az eset ugyanis számos analógiát mutat a Hirst-üggyel. Emlékeztetőül, ebben az EJEB kimondta, hogy a választójogtól való megfosztás akkor egyeztethető össze a már hivatkozott 3. cikkellyel, ha az nem automatikus, az elítélt magatartásának súlyával ez a szankció arány-

ban van, és ha erre kifejezett bírói döntés értelmében kerül sor.

A bíróság mostani döntésében megerősítette azt a Hirst-ítéletben tett állítást, miszerint az egyes országok széles mérlegelési zónával bírnak a választójog szabályozása terén – az általános választójog követelménye önmagában nem jelenti azt, hogy a közérdekre hivatkozva ne zárhatnának ki egyes állampolgárokat a választójog gyakorlásából. Alapvető eltérés azonban a korábban vizsgált brit és a mostani olasz jogszabályok esetében, hogy amíg a brit törvények eredetileg minden fogvatartottat automatikusan kizártak, addig az olasz büntető törvénykönyv részletesen szabályozza a közügyektől eltiltás, és így a választójogtól való megfosztás eseteit. Akiket három évnél rövidebb börtönbüntetésre ítélnék, azokat öt évre, akik ennél hosszabb börtönbüntetést kapnak, azokat életfogytig tiltják el a közügyektől, és így zárják ki a választójogból. Fontos, és a bíróság szerint az arányosságot biztosítani hivatott körülmény az is, hogy amennyiben egy három évnél hosszabb időre elítélt személy letölti börtönbüntetését, az olasz törvények értelmében – büntetésének letöltése után három évvel – kérheti a mellékbüntetés eltörlését, vagyis választójogának újbóli biztosítását. (Arról a strasbourgi ítélet nem szól, hogy ez ténylegesen milyen arányban fordul elő az olasz igazságszolgáltatás gyakorlatában.) Az EJEB döntésének egyik kulcseleme, hogy amíg tehát a Hirst-ügyben egy általános jogfosztó gyakorlatot ítélték el, addig az olasz jogalkotó láthatóan nem egy általános, mindenkire kötelezően alkalmazandó jogfosztást, hanem az egyes büntetések súlyához kapcsolódó mellékbüntetést foglalt törvénybe, ezzel pedig azt látta bizonyítottnak a bíróság, hogy az olasz állam az arányosság elvét figyelembe véve szabályozta a választójogtól való megfosztás körülményeit.

Ellentmond ennek különvéleményében David Thór Björgvinsson bíró, aki szerint ez a megoldás, noha tényleg részletesebb és szofisztikáltabb, mint a korábbi brit példa, arányosságról és tényeges bírói döntésről itt sem beszélhetünk. Ez a mellékbüntetés ugyanis nem bírói mérlegelés tárgya, hanem a kiszabott börtönbüntetéshez automatikusan kapcsolódik. Önmagában pedig az a tény, hogy az olasz állam részletesebben szabályozza a választójogtól való megfosztást, még nem jelenti azt, hogy ez ne lenne egy, a társadalom nagyobb csoportját érintő, és ezért

automatikus-általános jogfosztás – amelyet viszont a Hirst-döntésében maga az EJEB ítelt az EJEE Jegyzőkönyvének 3. pontjával ellentétesnek. Bár álláspontjával egyedül maradt, Björgvinsson bíró véleményét igazolja az a tény, hogy a római bíróság az ítélethirdetéskor nem ismertette az elítélttel a mellékbüntetés részleteit, vagyis azt nem közölte Scopolával, hogy egy életre törlik a választói névjegyzékből – ráadásul az a tény, hogy meghatározott büntetési tételekhez köti az olasz Btk. a választójogtól való megfosztást, kizárja a bírói mérlegelést (hiszen, ha valakit emberölésért minimum öt évre el kell ítélni, akkor a bíró már nem mérlegelhet a mellékbüntetés terén sem).

E mostani döntés alapján úgy tűnik tehát, hogy az EJEB Nagytanácsa többsége számára a Hirst-döntés releváns eleme nem az automatizmusok kizárása, és a tényleges egyedi bírói döntés megléte, hanem a jogfosztás részletes (és arányosságra törekvő) szabályozása. Ha a jogalkotó nem általánosan minden fogvatartottat zár ki a választójogból, hanem ezt a letöltendő büntetéshez arányosítva szabályozza, akkor ez a megoldás nem ellentétes az Első Jegyzőkönyv 3. cikkével.

Unger Anna

AZ EGYEZMÉNY 10. CIKKE. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

Vejdeland és mások Svédország elleni ügye²

Az ügy körülményei. Az ügy kérelmezői 2004 decemberében egy svédországi gimnáziumban megközelítőleg száz szórólapot helyeztek el az intézményben tanuló diákok öltözőszekrényeiben. A szórólapok – amelyeket egy Nemzeti Ifjúság elnevezésű szervezet készített – terjesztését a szóban forgó gimnázium igazgatója állította le. A szórólapok terjesztői szerint Svédországban, azon belül is az oktatási intézményekben túl nagy szerepet kap az ún. homoszexuális propaganda, továbbá véleményük szerint egyre markánsabban figyelhető meg az a tendencia, hogy a homoszexualitás és egyéb „deviáns szexuális magatartások” elutasítása helyett ezen magatartásokat és „szexuális aberrációkat” támogatják. Így arra kérik a diákokat, hogy tanáraikkal együtt kezdjenek társadalmi diskurzust a témában, törekedjenek a homoszexualitással kapcsolatos objektivitásra, amely meglátásuk szerint hiányzik a svéd iskolarendszerekből. A szórólapokban a homoszexuális személyek

életvitelét teszik felelőssé a HIV/AIDS terjedéséért, továbbá azt állítják, hogy az egyre erősebb „homoszexuális lobby” igyekszik elbagatellizálni a pedofília jelenségét, sőt annak legalizálása mellett kampányol. A szórólapok terjesztése miatt a kérelmezőkkel szemben egy nemzeti vagy etnikai csoport elleni izgatás (agitáció) vádjával indítottak eljárást. 2005. július 11-én a Bollnäs kerületi bíróság döntésében kimondta, hogy a szórólapok tartalma túlmegy a szimpla társadalmi vita megindításán, és valójában az LMBT személyek mint csoport elleni megvetést fogalmazza meg. A bíróság ennek fényében a kérelmezőket bűnösnek találta egy nemzeti vagy etnikai csoport elleni izgatás (agitáció) vádjában. Az ügy végül a svéd Legfelsőbb Bíróság elé került, amely 2006. július 6-án – helyben hagyva a körzeti bíróság korábbi ítéletét – szintén bűnösnek találta a kérelmezőket egy nemzeti vagy etnikai csoport elleni izgatás (agitáció) vádjában.

A kérelmezők állításuk szerint nem a homoszexuális személyek mint egy adott társadalmi csoport iránti megvetést fogalmazták meg szórólapjaikban, hanem csupán a svéd iskolákban tapasztalható objektivitás hiányára szerették volna felhívni a figyelmet, és ezzel kapcsolatban szándékoztak egyfajta társadalmi diskurzust elindítani. Azt állították, hogy a Svédországban kihirdetett ítélet sérti a véleménynyilvánításhoz való jogukat, mivel a szórólapokban nem a homoszexuális emberek ellen emeltek szót, így nincs olyan tényező, amely alapján az ő véleménynyilvánítási joguk arányosan korlátozható lenne. Ragaszkodtak ahhoz, hogy a szórólapok megszövegezése nem volt gyűlöletkeltő, nem volt alkalmas arra, hogy az bárkit bűncselekmény elkövetésére bátorított volna. A kérelmezők mindemellett szoros párhuzamot vontak jelen ügy és egy 2005-ös legfelsőbb bírósági döntés között, amelyben a svéd Legfelső Bíróság felmentett egy papot, aki a gyülekezete előtt adott hangot a homoszexualitással kapcsolatos ellenérzéseinek.

*A döntés.*³ A Bíróság érvelése során megállapította, hogy az ügyben született ítéletek valóban kimerítették a véleménynyilvánítás szabadságába történő beavatkozást, azonban ez a beavatkozás egy demokratikus társadalomban „mások jó hírneve és jogainak védelme” érdekében indokolt korlátozásnak tekinthető.

A homoszexualitással kapcsolatos iskolai nevelés objektivitásáról való társadalmi párbeszéd megindítását mind a svéd, mind a strasbourgai bíróság elvben elfogadható célnak ítélte, ugyanakkor ennek megítélésében a szórólapok szövegezése is számít. A szöveg szerint a homoszexualitás „deviáns szexuális haj-

lam”, amely „erkölcsileg romboló hatással van a társadalomra”, valamint az AIDS elterjedésért a homoszexuálisok a felelősek. Ezek és a többi szórólapszöveg az EJEB megítélésében súlyos és előítéletes megállapítások, bár közvetlenül senkit nem buzdítanak gyűlölet-bűncselekmények elkövetésére. A Bíróság a Féret-ügyet citálva ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a gyűlöletkeltés nem szükségszerűen foglal magában erőszakra vagy bűncselekmények elkövetésére való felhívást. A társadalom egy csoportjának sértegetése, nevetség tárgyává tétele vagy rágalmozása útján történő személy elleni támadások elégséges alapot adhatnak a hatóságok számára ahhoz, hogy a felelőtlenül gyakorolt véleménynyilvánítási szabadsággal szemben a rasszizmus elleni harcot részesítsék előnyben (Vejdeland, § 55, Féret v. Belgium, no. 15615/07, 16 July 2009, § 73-ra hivatkozással.) A Smith and Grady kontra Egyesült Királyság-ügyben kimondták, hogy a szexuális orientáción alapuló diszkrimináció éppolyan súlyos, mint a faj, származás vagy bőrszín alapján történő diszkrimináció. Lényegében a Féret- és a Smith és Grady-döntések együttes olvasatából adódott a többség szerint, hogy a jelen ügyben nem állapítható meg a 10. cikk sérelme. Emellett a Bíróság jelentősnek találta, hogy a szórólapokat „még befolyásolható és érzékeny korban” lévő tanulók szekrényeiben helyezték el, így a diákok nem rendelkeztek a szabad választás lehetőségével a tekintetben, hogy elfogadják vagy visszautasítják a szórólapokat. Minderre egy oktatási intézményben került sor, ahova a kérelmezőknek – mint külső személyeknek – nem volt szabad bejárásuk.

A döntéshez csatolt három párhuzamos véleményhez a hétből összesen öt bíró csatlakozott.

Spielmann bíró párhuzamos véleményében, amelyhez Nussberger bíró csatlakozott, először annak ad hangot, hogy csak a legnagyobb habozás után döntött amellett, hogy nem történt egyezményesértés. A párhuzamos vélemény a Féret-ügyhöz fűzött különvéleményt idézi, majd problémásnak találja, hogy a Bíróság nem határozta meg pontosan, hogy mi minősül támadó megjegyzésnek vagy kijelentésnek, különösen, hogy a szűk értelemben vett gyűlöletbeszéd az EJEE 17. cikke alá esik. A nemzeti bíróságoknak alaposabban meg kellett volna vizsgálniuk, hogy volt-e valamilyen rejtett, gyűlöletre buzdító célja a szórólapoknak, az egyébként elfogadott társadalmi

vita megindításának célja mellett. Azaz Spielmann bíró és a csatlakozó Nussberger bíró a Féret- és Smith és Grady-ügyekre való felületes hivatkozást nem fogadják el a szóláskorlátozás elegendő indoklásaként, és kifejezetten a joggyakorlattal szembe menőnek tartják a svéd legfelső bíróság azon érvét, hogy a szórólapok „szükségtelenül offenzívák” voltak, és többek között ezért is szankcionálhatók.

Spielmann bíró a többségi döntésnek csak azzal az érveléssel ért egyet, amely az iskolai közeg specifikus jellegével, illetve azzal kapcsolatos, hogy a diákok nem tudtak az offenzív beszéd elől sem kitérni, sem arra válaszolni. Ezt az érvet egészíti ki az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága és a Szociális jogok európai bizottsága, illetve az Európa Tanács Emberi jogi bizottságnak arra vonatkozó megállapításával, hogy a homofób beszéd, különösen az LMBT személyeket amúgy is gyakran megfélemlítő iskolai közegben, súlyos jogsérelmekhez vezet, és a részes államok nem tesznek meg mindent az LMBT személyek jogainak egyenlő védelméért.

Zupancic bíró összehasonlító jogi megjegyzésekkel tarkított párhuzamos véleménye is habozásának kifejezésre juttatásával kezdődik, és pusztán az iskola speciális jellege és a fogolyközönség-helyzet miatt tartja a korlátozást indokoltnak.

Yudkivska bíró és a csatlakozó Villiger bíró viszont ellentétes oldalról kritizálják a többségi érvelést. Szerintük a múlt századi történelem már bizonyította, hogy a rasszista és egyéb szélsőséges nézetek sokkal súlyosabb károkat okoznak, mint a véleménynyilvánítás szabadságának esetenkénti korlátozása. Az olyan gyűlöletkeltő vélemény, amely például egy egész csoportot köt össze a 20. század pestisével, az AIDS-szel, nemcsak egyéni jogokat sértenek, hanem a demokráciát ássák alá, ezért Yudkivska bíró szerint nem is esnek a 10. cikk által védett kifejezések körébe.

Halász Péter – Salát Orsolya

JEGYZETEK

1. 126/05. sz. kérelem, az EJEB 2012. május 22-én kelt döntése.
2. 1813/07. számú kérelem.
3. Az EJEB 2012. február 9-én kelt ítélete.